

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

ZÁKLADY FILOSOFIE A ETIKY V POMÁHAJÍCÍCH PROFESÍCH

**studijní opora k předmětu
pro studenty kombinované formy studia
oboru Sociální komunikace v neziskovém sektoru**

Doporučený semestr:	první
Prerekvizita:	není
Navazující předmět:	není
Kreditová dotace:	2
Ukončení předmětu:	zápočet
Garant předmětu:	doc. PhDr. Tomáš Petráček, Th.D.

Úvod do studia předmětu

Předmět je koncipován tak, aby poskytl studentům základní orientaci v evropských filozofických a etických koncepcích s akcentem na otázky humanismu a altruistického chování. Prostřednictvím myšlenkových koncepcí umožnit aplikovat kritické myšlení na problematiku jejich studijního oboru. Předmět dále seznamuje se specifiky práce pomáhajících profesí v oblasti morálky a pokazuje na souvislost se sociální solidaritou.

Cíle předmětu

Prohloubit vědomí, že práce v pomáhajících profesích vychází z dlouhé tradice humanistického myšlení v Evropě. Docílit, aby studenti dokázali aplikovat etická pravidla do výkonu pomáhajících profesí.

Osnova předmětu

Místo a role filosofie v současném konceptu vzdělání.

Etika jako "praktická filosofie".

Myšlenkové koncepce antické filosofie. Spiritualita ve filosofii.

Předporozumění v etice, prvky předporozumění.

Inspirativní myšlenkové zdroje: -renesance - baroko - osvícenství - filosofie 19. a 20. stol.

Svědění, odpovědnost, ctnost, štěstí.

Smysl života.

Principy etiky v pomáhajících profesích.

Etické principy péče.

Důstojnost a práva člověka vyžadujícího péči.

Etika umírání a smrti.

Literatura

Základní literatura:

Anzenbacher, A. *Úvod do filosofie*. Praha: SPN, 1990.

Anzenbacher, A. *Úvod do etiky*. Praha: Academia, 2001.

Kohák, E. *Svoboda, svědomí, soužití*. Praha: SLON, 2004.

Machovec, M. *Smysl lidské existence*. Praha : Akropolis, 2002.

Neff, V. *Filozofický slovník pro samouky*. Praha: MF, 1993.

Sartre, J. P. *Existencialismus je humanismus*. Praha: Vyšehrad, 2004.

Patočka, J. *Úvod do fenomenologické filosofie*. Praha : Oikoymenh, 1993.

Störig, H.J. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon, 1991.

Weischedel, W. *Zadní schodiště filosofie*. Letohrad: Votobia, 1992.

Rozšiřující literatura:

Exupéry, A. *De Saint. Citadela*. Praha: Vyšehrad, 1994.

Fromm, E. *Obraz člověka u Marxe*. Brno: L. Marek, 2004.

Gellner, E. *Rozum a kultura*. Brno: CSDK, 1999.

Honneth, A. *Sociální filosofie a postmoderní etika*. Praha: Filosofia, 1996.

Hartmann, N. *Struktura etického fenoménu*. Praha: Academia, 2002.

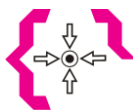
Kutnohorská, E. *Etika v ošetrovatelství*. Praha: 2007.

Taylor, CH. Etika autenticity. Praha: Filosofia, 2001.
Munzarová, M. Zdravotnická etika od A do Z. Praha: Grada, 2005.
Lévinas, E. Být pro druhého. Praha : Zvon, 1997.
Ortega y Gasset, J. Úkol naší doby. Praha: Váhy, 1969.
Taylor, Ch. Etika autenticity. Praha? Filosofia, 2001.
Foucault, M. Diskurs, autor, genealogie. Praha : Svoboda, 1994.

Požadavky na ukončení předmětu

Zápočet: Splnění úkolů samostatné práce, kolokviální zápočet.

1 Místo a role filosofie a etiky v konceptu přípravy na povolání

Cíle

Cílem předmětu je, v kontextu evropské filosofické tradice, prohloubit schopnost orientovat se v základních filosofických tématech současnosti. Pozornost bude věnována právě pochopení základních východisek a přínosů hlavního proudu západního filosofického myšlení. Toho se studenti budou snažit dosáhnout zejména samostudiem vybrané literatury. V souvislosti se studiem bude akcent položen na pochopení textu.

Ve výuce bude kladen důraz na pochopení filozofického myšlení jako reálné síly v řešení každodenních problémů současného člověka. Zde je možno konstatovat, že studenti budou vedeni k vědomí, že i filosofii lze spojit s praktickým životem. K tomu je také proveden výběr témat, která jsou schopna oslovit současného člověka a poskytnout mu určité směřování v životním projektu.

Časová náročnost

2 hodiny

Pojmy k osvojení

filosofie, kultura, ontologie, smysl, ideje, transcendence, absolutno, ctnost, duch, logos

1.1 Slovník základních pojmů

Abstrakce

- Myšlení není možné bez odmyšlení
- ...je myšlenkový pochod, který záleží v tom, že si všímáme jen některého znaku určité představy nebo pojmu a soustředujeme na něj pozornostpostupem abstrakce izolujeme (osamostatňujeme) to, co ve skutečnosti izolováno být nemůže (např. modř)
- Je opakem konkrétního, konkrétna
- Abstraktní je vlastnost bez ohledu na nositele, nositel je konkrétní

Akcident

- Také substance, neměnná nositelka nahodilých vlastností, případků neboli akcidentů (lat. accedo = přistupuji, tedy to, co přistupuje k substanci)
- Essence – to co dělá věc tím, čím jest
- Substance je základní pojem vši metafyziky

Axiologie

Axiologie (z řeckého axios, rovnocenný, zasloužený) nebo také filosofie hodnot je moderní filosofická disciplína, součást praktické filosofie, která se zabývá hodnocením a hodnotami.

Bytí a dění

- Bytí jako něco trvalého , neměnného (svět jest, lidé jsou,) – přitom dynamického
- Dění, neustálý proces změn, neustálý přechod z jednoho stavu do druhého
- Konflikt mezi bytím a děním je konfliktem mezi teorií a praxí

Dialektika

- Z řec. dialegein=rozebíráti, rozmlouvati, dialektos=rozmluva, dialektikos=obratný v hovoru
- Umění dokazování, nauka o rozporech, které vznikají, když přemýšlíme o otázkách, na které náš rozum nestačí
- Klikatý vývoj myšlení od protikladu k protikladu (Marx, Engels)
- 3 fáze: teze (všechno vím) antiteze (ničemu nerozumím) syntéza (vyšší jednota, duševní zralost)
- (Kant) Učení o rozporech, do nichž člověk zabředá, když se dotkne otázek, jež se vymykají jeho smyslovému a rozumovému poznání např. je-li prostor a čas neomezený)

Dogma, dogmatismus

- O nějakou autoritu opřená poučka
- Dogmatická církev, dogmatictí filosofové – nepřipouštějí pochybnosti o správnosti svého myšlení

Empirismus

- Na čem v našem poznání záleží víc? Na zkušenosti nebo na rozumu?
- Zkušenost=empirie
- Názor, že všechno naše vědění vzešlo ze zkušenosti

Estetika

- Nejprve věda o správném užívání smyslů
- Směřuje-li racionální myšlení za pravdou, poznání smyslové směřuje za krásou
- Teorie krásy a umělecké tvorby
- Estetický prožitek je nezdělitelný, je zcela závislý na vnímající osobě

Materialismus a idealismus

- Vyjadřují dva světové názory všech lidí zahrnující všechny odpovědi na otázku jaká je skutečná povaha světa a života v něm?
- Hmotná, tělesná, hmatatelná
- Není nic než duch

Komplikace – dvojitý svět – vnější a vnitřní

Kauzalita

- Proč se to tak děje?
- Touha odkrývat „proto“
- Každá věc, myslíme si, je příčině závislá na jiné věci = vztah příčiny k účinku
- Causa = z lat. příčina, důvod
- Princip kauzality je východisko veškerého lidského poznání.

Kategorie

- Abstrakce záležitosti v odmyšlení znaků (muž-člověk)
- Vše je vlastnost, děj, vztah, věc – těmto pojmům, jimiž můžeme zahrnovat všechny pojmy ostatní, říkáme kategorie

1.2 Předporozumění

Nejdříve se postupně ptát co si představujeme pod pojmy etika, mrav.

V běžné řeči existuje mnoho slov, jichž užíváme k vyjádření mravních skutečností.

Fungují v běžném diskursu jako mravní slova.

Vejměme například dvojice slov dobré-špatné, spravedlivé-nespravedlivé, lidské-nelidské, ušlechtilé-hrubé, nezištné egoistické, ale také slova mět-smět, přikázané-zakázané, dovolené, povinnost, svědomí, neřest, ctnost, předsevzetí, věrnost, zrada, výčitka

Těchto slov ovšem užíváme ve významu nikoli morálním. Mluvíme o ušlechtilém kovu, dobrém brankáři, co se má a smí v kontextu kuchařských návodů apod.

Zpravidla však bez obtíží dokážeme říci, kdy mají tato slova morální význam a kdy jej nemají.

Užíváme tzv. *předporozumění mravní skutečnosti*

-běžně je takto používáme

-a předpokládáme stejné u druhých

Bez takového předporozumění by bylo nepochopitelné, že mravní diskurs (způsob myšlenkového postupu, při němž si myslící subjekt postupně uvědomuje všechny články spojitého procesu logickoduktivního vyvozování souvislostí) je vůbec možný a že funguje.

Prvky předporozumění

Mravních slov užíváme v komunikaci vcelku neproblematicky - tzn., že máme poměrně konzistentní a shodné vědění o významu mravních skutečností. Bez tohoto předpokladu by mravní slova nebyla komunikativní a mravní jazykové hry by nemohly fungovat.

1.3 CO JE?

→ **Mravní hodnocení** : Lidské praxi se přikládá mravní význam. Hodnotíme (vlastní a cizí) jednání jako dobré nebo špatné, chválíme je nebo káráme, schvalujeme nebo odmítáme.

Mravní jednání se týká prvotně jednání a sekundárně osob a sociálních útvarů.

Osoby posuzujeme mravně na základě jejich jednání a sociální útvary hodnotíme, protože jsou výsledkem jednání a mohou být utvářeny jednáním.

Zdá se, že mravní hodnocení se vždycky vztahuje na něco specificky lidského. Mluví se sice také o věrném psu, vražedné muchomůrce, zlém býkovi, lstivém hadu apod.

Přítom nejde o mravní hodnocení v pravém slova smyslu –výsledek fylogeneticky vzniklých struktur lidské mravní povahy.

⇒ **Svědění:** Když mravně hodnotíme lidské jednání, vždycky předpokládáme, že jednáající osoby dospěly k užívání rozumu a že poznávají rozdíl mezi dobrem a zlem. Toto všeobecné poznání dobra a zla, které spontánně a samozřejmě předpokládáme ve styku s lidmi, označujeme běžně jako svědomí.

⇒ **Dobrovolnost:** Když mravně posuzujeme lidské jednání, předpokládáme, že jednáající je v určitém smyslu pánem svého jednání. Sám se rozhodl, že bude jednat a to tímto způsobem.

Ve svém předporozumění tedy vycházíme z toho, že lidské jednání nevyplývá jako jiné přírodní dění nutně z přirozeně předem daných determinant. Lidské jednání naopak přičítáme jednáající osobě, protože se takto svobodně rozhodla, ačkoli se mohla rozhodnout i jinak.

⇒ **Odpovědnost:** „Odpovědnost“ implikuje „odpověď“. Považujeme-li někoho za odpovědného za své jednání, pak to znamená (kromě hlediska svědomí a dobrovolnosti), že od něho očekáváme, že může rozumně odpovědět na otázku, proč jednal tak a ne jinak. Jednáme-li špatně, ustupujeme sklonu či vášni, o níž víme, že její uspokojení (alespoň teď za těchto okolností) nelze zodpovědět. Pak děláme něco, *co si přejeme, ale co dělat nemáme.*

⇒ **Sociální zřetel:** v našem běžném předporozumění má mravní hodnocení činů, osob a poměrů většinou *mezilidský, event. sociální aspekt.* Tím nelze říci, že mravní hodnocení se týká tohoto výlučně mezilidského aspektu. Existuje nepochybně také mravně relevantní vztah člověka sobě samému. Mimoto se dnes právem zdůrazňuje, že máme povinnost vůči ostatní přírodě, jakož i k neživé přírodě.

⇒ **Vlastní hodnota:** Mravní kvalifikace člověka (dobrý n. špatný, čestný, n. podlý) má zvláštní hodnotu, jež se zásadně liší od jiných kvalifikací (inteligentní, obratný, vzdělaný, roztomilý, zámožný)-Úzce to souvisí s povahou bezpodmínečné závaznosti svědomí.

Když jsme se svým jednáním mravně diskvalifikovali, úcta, již máme sami k sobě, se dostává do krize. Naše „špatné svědomí“ ví, že jsme vlastní vinou ztratili hodnotu. Na základě této mravní diskvalifikace ztrácíme tvář a úctu u druhých. Máme vědomí, že jsme se kompromitovali a máme důvod, abychom se styděli.

Tím jsme poukázali na některé prvky běžného předporozumění mravním skutečností. Je třeba říci, že *toto předporozumění je konzistentní jen podmíněně a sotva obstojí při bližší analýze.*

1.4 Etymologie slov etické, morální mravní

Řecké *éthos* se v první řadě týká zvířat a označuje místo jejich pastvy nebo stáj, jakož i způsob jejich života a chování. Přeneseno na člověka znamená místo bydlení, určené společenstvím nebo původem. To co je obyčejem, mravem v rámci společného bydlení. Nakonec označuje způsob jednání, postoj a smýšlení osob.

Latinské *mos*, od něhož je odvozeno slovo morálka, znamená původně „vůle“. V průběhu významových změn nakonec toto slovo znamená jako *éthos* také způsob života, smýšlení, charakter a mravní jednání jednotlivce. Obyčejně *mores*
České *mrav* pochází z praslovanského základu *norv-* (staročesky *nрав*). V ruštině *nrjavit'sja*. *Nrav* je tedy něco, co se obecně líbí, co je vhodné.
Norma, etika, mravnost

Etika se nikdy neomezovala na to, aby definovala dobro pouze jako to, co je subjektivně shodné se svědomím. Usiluje také o poznání co je mravně správné, a toto správné se snažila uplatnit jako normu.

- Etika: Hledá zdůvodnění proč je určité jednání dobré nebo špatné

Dobro a zlo

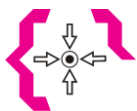
- Jak jej přesně definovat?
- Jsou to proměnlivé veličiny závislé na různých okolnostech a podmínkách (na době, místě, společenském zřízení, náboženství, vzdělání atd.)

Normy

- Zvykové – podání ruky
- Mravní – uvolnění místa
- Právní – použití bezpečnostních pásů
- Všechny normy, zvláště pak obecné mravní normy, jsou vlastně pravidla, která vymezují naše chování a pomáhají nám posoudit a stanovit, jestli je naše jednání dobré nebo špatné.
- Mravní normy jsou vlastně pravidla, která vymezují naše chování a pomáhají nám posoudit a stanovit, jestli je naše jednání dobré nebo špatné.
- Svoboda a společenská – nutnost zamýšlet se chtě nechtě nad životními pravidly a zaujímat k nim stanovisko
- Vymahatelnost – nevymahatelnost norem

Mravnost v sobě zahrnuje mravní jednání, chování a zvyky jednotlivců, mravní vědomí, cítění a přesvědčení, mravní cíle, ideje, kodexy mravních hodnot a norem.

2 Antická filosofie a etika

Cíle

Vznik filosofie souvisí s rozvojem lidské kultury. Na základě této these pochopit proč je filosofie výtvorem kultury a její součástí. V antické filosofii najít nastolení témat, která jsou řešena doposud. Zjistit do jaké míry je pozdější filosofie schopna rozvíjet odkaz antické filosofie.

Časová náročnost

3 hodiny

Pojmy k zapamatování

filosofie, kultura, ontologie, smysl, ideje, transcendence, absolutno, ctnost, duch, logos, předporozumění

2.1 Člověk a filosofie

Lidé se vždy snažili pochopit smysl svého života a postavení člověka v rámci přírody. Se vznikem civilizací a rozvojem teoretického myšlení začali i teoreticky zkoumat postavení člověka v řádu světa. V novodobém vývoji filosofie vznikla nová hraniční disciplína zabývající se speciálně člověkem – filosofická antropologie. Nicméně většina filosofů, alespoň starověkých a středověkých, se ve svém díle původu a smyslu lidské bytosti věnovala. K odpovědi na otázku smyslu lidského bytí se nejdříve pokoušeli vymezit a definovat esenci člověka, jeho vnitřní podstatu. (Stark, 1998)

2.1.1 Základní témata při zkoumání člověka

V průřezu historií filosofie, řešící otázku člověka, jsou okruhy, kterými se myslitelé zabývali. Důraz na různé oblasti života člověka se v průběhu času měnil a vyvíjel v závislosti na obecném směřování té které společnosti, jejích zvláštních přínosů a problémů (např. otázka vztahu práce a člověka vzhledem k technické revoluci). Obecně filosofická antropologie naráží na témata jako podstata lidské bytosti, duše versus tělo, člověk a společnost, vztah k smrti, dějiny lidstva, společenský pokrok, duchovní složka člověka, rozum, vědomí, smysly, etika apod. Některým význačným autorům a jejich přínosu k filosofickému pohledu na člověka se věnuji níže.

Problematika člověka ve filosofii jak ji popisuje Anzenbacher řeší především tyto oblasti:

- Spojení animality a transcendentality v lidské bytosti, dvou základních aspektů člověka. Zaprvé animalnosti, tj. živočišnosti, člověk je živočišným druhem, kterým patří k hmotné přírodě; zadruhé transcendentality, duchovního bytí člověka, božský prvek v něm. Ve filosofickém chápání stojí člověk na hranici dvou světů, v jednom je

částí přírody, v druhém je mimo ni. Tyto dvě složky tvoří naši fyzickou osobu. Jako zvíře je člověk neplnohodnotný, např. přírodou nevybavený, Gehlen mluví o bytosti nedostatků. Na druhou stranu je schopen sebereflexe, sám sebe chápe a prožívá jako Já. Tělesnost člověka je spojením „být tělem“ a „mít tělo“. Lidskou tělesnost prozařuje duch, není tedy zvířetem. (Anzenbacher, rok)

- Otázka vztahu těla a duše, spojená s úvahami o vztahu mezi duchem a duší, jako životním projevem. Teze o identitě v podstatě považuje ducha s vitální duší za identické, duše je duchem jakoby pojata a duch se pak projevuje v samém žití. Teze o ne-identitě, zastávaná platónismem, augustinismem a racionalismem, ukazuje na tzv. ontologické rozdíly mezi vitální duší a duchem. Tento přístup však člověka vlastně dělí na dvě části a vede k pojetí vitálních a duchovních procesů jako paralelních a v podstatě nesouvisejících. Celistvé uchopení lidské bytosti v její mnohosti lze jen stěží uchopit.

- Problém nesmrtelnosti je často spojený s filosofickým problémem Boha, v antropologické filosofii se dotýkají jí existencialisté, v otázce po smyslu života, a teoretické zkoumání podstaty ducha. Existenciální přístup přichází s chápáním lidského života jako absurdity, protože smysl potřebuje seberealizaci a uzavření a uzavřením lidského života je smrt, což odpovídá pojetí lidské dějinnosti jako bytí k smrti. Zvláštní postoj ke smrti zaujal Epikúros slovy: „Smrt se nás netýká. Nezasahuje nás. Neboť když je tu smrt, my už nejsme, a pokud jsme my, není tu smrt.“ (Anzenbacher, s. 237) Tento přístup je ale jen únikem od řešení otázky nesmrtelnosti, které se ve filosofii nemůžeme vyhnout, vyvrátit ji, ani ji oddělit od filosofické nauky o Bohu.

- Dějinnost – z celého stvoření je časovost blízká pouze člověku. Dějinností Anzenbacher chápe způsob časovosti, kdy „duch zpřítomňuje minulé ve vzpomínce a budoucí v očekávání“ (Anzenbacher, s. 238). Člověk je z minulosti motivován a rozvrhuje budoucnost, v podstatě veškerá činnost je orientována do budoucnosti. Díky vnímání času si člověk uvědomuje svou konečnost. Augustin k tomu například poznamenává, že doba života není vlastně nic jiného než běh za smrtí. Heidegger dokonce hovoří o lidském bytí (Dasein) jako bytí k smrti, podle něj je nutné, aby se člověk postavil své smrtelnosti čelem a přijal ji. Druhá Anzenbacherova poznámka k dějinnosti je, že vše, co člověk ve svém bytí odhaluje, odhaluje dějinně, člověk zkoumá sám sebe jako jednotlivce, jako člena společenství a člena celého lidstva. Dějiny těchto všech nám pomáhají „reflektovat, revidovat, modifikovat“ svá stanoviska. Dějinami zvláště se zabývá filosofie dějin.

- Socialita a společnost – Člověk je už podle Aristotela společenským tvorem, je součástí lidského dění a je mu vlastní pospolitost a vztahy k druhým lidem. Socialita určuje i dějinnost člověka, vždy žijeme v nějakém sociálním kontextu. Antropologická filosofie řeší otázku spolubytí, tj. bytí s jinými lidmi, a to především v komunikaci a kooperaci. Základními oblastmi, ve kterých lze lidskou kooperaci spatřovat, jsou především rodina, nábožensko-kulturní, vědecko-technická, politicko-právní a ekonomická oblast. Společným úkolem lidstva je realizace společného dobra. Mnozí filosofové se věnovali tomu, jak je společnost uspořádána, a otázce, jaké uspořádání je ideální, příklady viz níže. Vlastním cílem společenského snažení je obecné dobro, úkolem společnosti je tedy spravedlivý řád přinášející všem občanům dobrý život. Plnění tohoto úkolu lze sledovat v oblastech jako hospodářství, věda, rodina, náboženství a kultura, politika a právo.

1.3 Historický vývoj filosofického pohledu na člověka

V této kapitole se věnuji některým významným filosofům, kteří svým přístupem obohatili pohled na člověka v rámci filosofie a čím právě do filosofického pojetí člověka přispěli.

Starověk

Platon chápe člověka jako zvláštní bytost mající nesmrtelnou duši, kterou je spojen se světem idejí. Duše je v jeho podání nejdůležitější, je třeba ji rozvíjet, naproti tomu tělo přirovnává k vězení. Jeho postoj k tělesnosti je na tehdejší dobu neobvykle prezíravý. Z tohoto zdroje následně čerpá i evropského uvažování o člověku.

Aristoteles ve svém pojetí bytí jako jednoty formy a látky označuje člověka za jednotou duše (formy) a těla (látky). Tělo je součástí přírody na nejvyšším stupni a duše je s ním nedílně spojená a oživuje ho. Dále mluví o třech vrstvách duše: vyživovací, smyslová a rozumová, tu poslední má jen člověk a jako jediná s tělem nezaniká. Od Aristotela také pochází označení člověka – zoon politicon, živočich žijící v obci, tj. bytost společenská; a rozdělení typů vlády podle počtu vládnoucích osob a vhodnosti na dobré a špatné formy.

2.2 SÓKRATÉS (zemřel 399 př.n.l.)

○ šlo mu o to, aby se každý dokázal zamýšlet sám nad sebou a zdokonalovat se

ve smyslu DOBRA

○ „POZNEJ SÁM SEBE“
○ smyslu

○ Vím, že nic nevím – a neví právě to, jak žít ve

dokonalého dobra

○ ostatním je obvyčně vše jasné, samozřejmé, snad právě proto, že ani **nevědí, že nic nevědí**, naopak se domnívají, že všemu rozumí

○ Kdo ví, co je dobro, pak také dobro koná, či jinak: **nemůže dobro nekonat!** ⇒ **etický racionalismus**

○ Dobru se člověk učí **stálou péčí o duši** → **daimonion** (vnitřní hlas, svědomí)

2.3 PLATÓN (zemřel 347 př.n.l.)

Svět idejí

IDEA DOBRA (nejvyšší idea)

- je věčná
- lze se k ní přiblížit filosofickým rozumem
- ti, kdo ji poznají mají vládnout a moudře spravovat společenský život

Vedoucí silou lidského snažení je tedy rozum, opřený o svět idejí s centrální ideou dobra.

3 SLOŽKY DUŠE: 1. rozumová (s centrem v hlavě) → Ctnost – moudrost

- 2. **emocionálně volní** (hrud') → Ctnost - **statečnost**
- 3. **chtič** (podbřišek) → Ctnost – **uměřenost**
= Ctnost – **spravedlnost**

- **NEJCENNĚJŠÍ VĚCI NENÍ ŽÍT, ALE ŽÍT DOBŘE**

2.4 ARISTOTELEŠ (zemřel 322 př.n.l.)

Platónův žák . Etika svým názvem a předmětovým určením jím byla založena. Vychovatel mladého Alexandra Makedonského.

Dobro přítomní v lidském životě, v konání. Každý člověk od přirozenosti touží po štěstí.

Svobodná vůle a **odpovědnost za svůj život**, za realizaci svých možností.
→ možnost poznání, *poznání pravd o tomto světě přináší blaženost.*

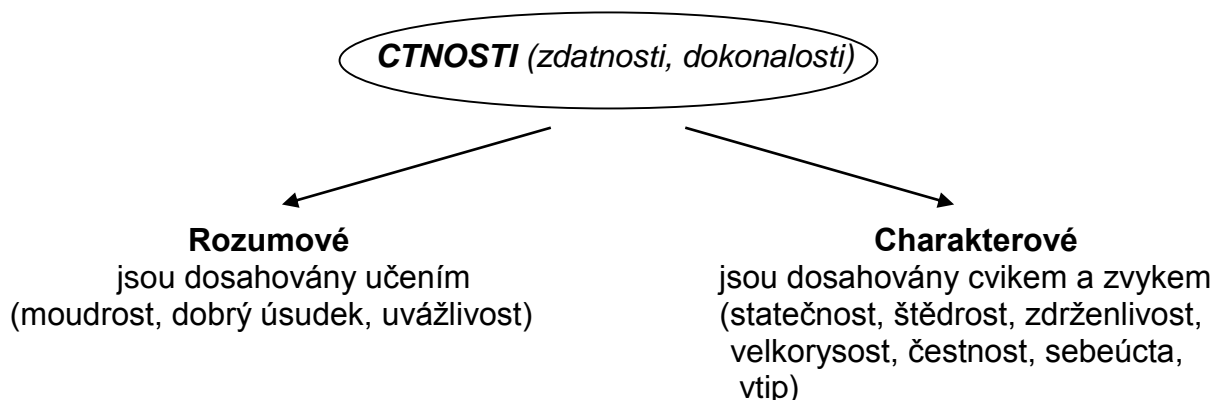
Duše je životní projev těla – svébytností člověka je rozumová činnost

Blaženost – koruna veškerého snažení (nikoliv jako stav euforie)

Člověk je bytostí společenskou (zoon politikon)-štěstí bez druhých ve vzájemných vztazích je nedosažitelné. → je povahou rozumu nepodléhat extrémům, zachovat střed **zlatou střední cestu**

Každý projev má svá úskalí v nenabyté či překročené míře, tj. v nedostatku či nadbytku (např. statečnost není ani bezhlavá ztřeštěnost, ani bojácnost, ale neobejde se ani bez odvahy, ani beze strachu, štědrost je středem mezi marnotratností a lakomstvím apod.)

Etiku chápal jako vědu praktickou. Byla jím pojímána jako součást politiky, tj. života nejen politického, ale v tehdejší významu společenského.

Zásadním spisem **Etika Nikomachova**. Práce je rozčleněna do 10 kapitol. Pojednává o obecných etických pojmech, charakterizuje mravní ctnosti a nakonec se věnuje mravní výchově, blaženosti a významu života v obci.

Souhrn

Antický člověk se ptá po podstatě lidského bytí, po smyslu jeho života. Myšlenky Sókratovy, Platónovy a Aristotelovy se zabývají otázkou dobra. Za jakých podmínek člověk může konat dobro. Co je zlo? Jak pečovat o duši?

Otázky

Jak chápete „předporozumění“ v oblasti etiky?

Co je etický racionalismus? Čím se vyznačuje?

Jak byste charakterizovali podstatu řeckého Gnóthi sauton?

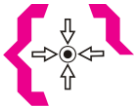
Literatura

STARK, S. Problematika člověka v současné filozofii. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998.

ANZENBACHER, A. Úvod do filosofie. Praha: Portál, 2004.

STÖRIG, H. J. Malé dějiny filosofie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

3 Inspirativní myšlenkové zdroje – středověk, novověk, moderna

Cíle

Přehledně seznámit s antropologickým přístupem ke zkoumání. Představit antropologické směry a školy, tak aby student získal přehled o vývoji tohoto vědního oboru.

Časová náročnost

4hodiny

Pojmy k zapamatování

evolucionismus, paradigma, škola kulturních okruhů, psychologická antropologie, instituce, kulturní relativismus, strukturalismus

3.1 Středověk

Augustinus navazuje na Platona, podle něj je člověk určen svou duší a tělesnost ho sráží od vzestupu k Bohu. Duši je nutné vést a vychovávat. Augustinus dále hovoří o principu predestinace – život člověka je předem Bohem předurčen, dokonce i to zda jeho duše směřuje ke spasení či zatracení je předem dáno. Nám nezbyvá než ke spáse směřovat, přičemž tělo a rozum nám v poznání Boha brání. Augustinus se také věnuje teorii dějin lidské společnosti – člověk byl stvořen k dobru, ale byl Ďáblem odveden a v průběhu dějin byli lidé nástrojem Boha a Ďábla, Bůh jej porazí a bude nastolena Boží obec, kde lidé jednají v duchu božího záměru.

Akvinský vychází zase z Aristotela, obnovuje význam rozumu jako nástroje k přiblížení k Bohu, rozum je prospěšný pro poznání světa jako božího díla. Rozumové uvažování nás vede podle něj vede k dobru. Nad veškerým věděním však stojí víra. Oproti Augustinovi však přisuzuje člověku svobodnou vůli, odpovědnost za své činy i osud. Bůh má funkci stvořitele, které jen pečuje.

3.2 Novověk

Machiavelli vidí člověka jako samostatnou bytost, strůjce vlastního štěstí, na Bohu relativně autonomní. Lidský život je prý určen štěstěnou (Bohem) a aktivitou a vlastnostmi, bude-li člověk ve vlastním zájmu jedna i v zájmu společnosti, Bůh mu požehná, základním je zde účel a snaha. Tento filosof přichází s myšlenkou, že člověk má stejné sklony k dobru i zlu, zlo je jeho jakoby přirozenou součástí.

Montaigne opět nastoluje Epikurův přístup, důraz na pozemský život, smyslové uspokojení, zároveň však mluví o potřebě poznávat a zapojit se do společenského života, pracovat tedy i pro ostatní. Snaží se řešit otázku Jak žít a jednat?. Zpochybňuje existenci posmrtného života, tím se ve filosofii objevuje smrt jako ohrožení lidské existence, nesoucí s sebou strach.

Voltaire oslavuje především rozum jako mechanismus pokroku a vývoje a kritizuje církev za potlačování svobody rozumu. Lidská svoboda je spojena se svobodou myšlení. Jeho pohled na filosofii dějin je tím ovlivněn, dějiny lidstva chápe jako dějiny vzestupu rozumu a hledá souvislosti v událostech v rámci dějin.

La Mettrie označuje člověka za stroj Duše je prý jen projevem fungování lidského mechanismu, není tedy nesmrtelná.

Rousseau oproti ostatním osvícencům vidí důvod úpadku společnosti v rozumu, naopak vyzdvihuje cit, který je dobrý, a měli bychom ho postavit nad rozum. Lidská civilizace je podle něj založena na společenské nerovnosti, upevňování moci, kterou si jedni vzali. Rousseau popisuje společnost, vznikající společenskou smlouvou. Pokud panovník nevládne ve prospěch lidu, ten má právo a povinnost žádat nápravu, případně panovníka svrhnout, má právo na násilnou změnu.

Podle Hegela je člověk sice svázán s přírodou, ale prvotní je duch. Člověk je duchovní bytost.

3.3 Moderní doba

Feuerbach naopak člověka pojímá materialisticky, v první řadě jako smyslovou bytostí. Bůh je iluzí, idea Boha je založena jako odcizená podstata člověka. Feuerbach požaduje vznik nového „náboženství“ založeného ne na lásce k Bohu, ale na lásce k člověku, mezi lidmi.

Marx chápe člověka jako materiální bytost, zároveň společensko-historická bytost. Zakládá vlastní materialistické pojetí dějin, kde je práce hybnou silou vývoje.

Kant hovoří o mravním zákonu, kategorický imperativ, podle kterého jsme každý schopen rozlišit dobro a zlo, záleží však na naší vůli, co následujeme. Člověk má v přírodě zvláštní místo díky vědomí, rozumu a svobodné vůli.

Kierkegaard v myšlence poznej sám sebe navazuje na Sokrata, základem je uvědomění si sebe sama. Rozlišuje 3 způsoby lidské existence: estetickou, založenou na smyslových prožitcích, etickou na mravnosti a náboženskou na odevzdání se Bohu. Smysl lidského života vidí v individuální cestě duše k Bohu, kterého lze najít i v lidském srdci.

Nietzsche odmítá jakýkoli koncept Boha, víra vede dnešní lidi pryč ke slabosti. Člověk má absolutní svobodu a zodpovědnost za svůj život, vládne svému světu na základě principu vůle k moci. Toto poznání a odpovědnost pryč unese jen nadčlověk, který má dnešního člověka nahradit. Svým pohledem Nietzsche likviduje současnou morálku a kritizuje důvěru v rozum a vědu.

Scheler se snaží vytvořit komplexní obraz člověka, který je součástí vývojového vzestupu živých forem, čímž Scheler navazuje na evoluční teorii. Popisuje vrstvy určenosti: pocitové puzení, instinktivní chování, asociativní paměť, praktická inteligence a úroveň ducha, která je pouze u člověka a kterou jedinou se od ostatních živých forem liší. Úroveň ducha přináší sebeuvědomění, vystoupení nad sebe i přírodu, rozum a citovost a je ovládán řádem lásky.

Gehlen se zase zaměřuje na nedostatečnou vybavenost člověka, která jej vede ke specifickému jednání, je moment změny a vývoje ve snaze usnadnit si život. Pomáhá nám řeč, cílevědomé rozumem řízené jednání, lidská kultura a společnost, kterou jsme vytvořili.

Heideggerův člověk je specifický tím, že je a ví, že je, je tedy jediným jsoucнем, které ví o svém bytí. Heidegger nazývá lidské bytí Dasein, to se pravdivě odkrývá např. v uměleckém vyjádření či řeči. Heidegger se také zabýval časovostí lidského bytí, které zve bytím ke smrti. Se smrtí se při svém pobytu musíme smířit a počítat s ní to nám umožňuje volně tvořit svou budoucnost. Jsme vlastně stále ohrožené bytí.

Jaspers hovoří o nutnosti „posledního ztroskotání“, když člověk zkoumá sám svou vlastní existenci, svůj život. Při tomto poznávání nutně narazíme na svou konečnost

a marnost lidské existence, toto nazývá hranicí, za níž je transcendence, tu zatím jen tušíme (dává o sobě vědět znameními a šiframi). Víru v transcendenci považuje za logické pokračování vědění. Člověk v jeho pojetí je svobodná bytost, která rozhoduje, rozvíjí a poznává vlastní existenci, která směřuje k transcendenci.

Sartre říká, že člověk je svou existencí, to je vše, není vyšší smysl lidské existence, nemáme jediný důkaz o transcendenci. Pokládá základy učení o absurditě lidské existence. Člověk se má zaměřit na bytí pro sebe, je odsouzen ke svobodě a sám sebou, svou existencí, vytváří vlastní esenci.

Camus považuje za určení člověka revoltu. Svým životem klademe odpor smrti. Vše závisí na člověku, má plnou svobodu, a svými činy naplňuje svou existenci. Camus odmítá zákonitosti dějin a stojí v čistě individualistickém pojetí člověka.

Souhrn

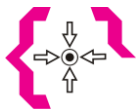
Historický vývoj sebou přináší i ve filosofickém myšlení změny v pohledu na člověka. Tyto změny jsou však kontinuální, zachovávají stále jakousi podstatu lidského, právě ve vztahu k těm, kteří potřebují pomoci.

Literatura

ANZENBACHER, A. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál, 2004.
ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Academia, 2001.

4 Jak se má člověk chovat? Co je pro člověka dobré?

Cíle

Zopakovat základní etické pojmy a pochopit relativnost pojmů etika a morálka. Ujasnit termín odpovědnost ve vzájemném vztahu pracovník v pomáhajících profesích a klient.

Časová náročnost

3 hodiny

Pojmy

etika, morálka, typy morálek

4.1 Etika, morálka

Etika vychází z každodenního života. Neptá se pouze po předpokladech existence spravedlivé společnosti, ale i po obecných a nutných podmínkách možnosti dobrého či naplněného života individuí. (srov. Honneth, 1996)

Etika se nikdy neomezovala na to, aby definovala dobro pouze jako to, co je subjektivně shodné se svědomím. Ve všech dobách usilovala také o poznání, co je mravně správné v různých oblastech praxe, a snažila se toto správné uplatnit sociálně jako normu. (Anzenbacher, 2001, s. 15)

Zde se dostáváme k dalšímu pojmu – morálka. Kutnohorská vymezuje morálku jako systém pravidel a norem, které určují chování a jednání lidí... Morálka určuje společensky žádoucí a nežádoucí jednání a tak usměrňuje chování člověka ve společnosti. Jde vlastně o definované přesvědčení, že určité chování, jednání je správné a jiné nesprávné (Kutnohorská, 2007, s. 11, 12)

Zjednodušeně lze konstatovat, že morálka je etikou v praxi, praktickou etikou.

Vymezení pojmu morálka má však svá úskalí. Ta můžeme shrnout do třech otázek: O jakém druhu morálky má etika pojednávat? Existuje jednotná morálka? Máme vycházet z morálky naší doby a země?

V životní praxi nacházíme různé typy morálek, morálku Řeků, Spinozy, Kanta, Nietzscheho, patristiky, morálku Indů a Číňanů. Všechny vznášejí nárok, aby byly pokládány za pravý etický statek lidstva. Ale různé morálky nelze klást jen takto vedle sebe – morálka musí být sama v sobě jednotná- tato jednota se kategoricky pozvedá nad mnohost morálek. Historicky existuje řada morálek: morálka statečnosti, hrdosti, poslušnosti, pokory, moci, krásy, pevné vůle, věrnosti, soucitu. Tak i každá doba má svou „platnou morálku“, tj. systém platných předpisů, které člověk uznává za absolutní a kterým se podřizuje. Oproti tomu existuje etika jako taková s jejím obecným, ideálním požadavkem dobra. Etika hledá (a to ji také odlišuje o morálky) kritérium dobra, které oněm pozitivním morálkám chybí.

Nerozcházejí se pouze názory dob a společenství, ale také uvnitř těchto názorů, systémů a morálek lze rozlišit další tendence (morálka muže a ženy, práva a lásky...)

Další protiklady:

- I. Morálka práce, tvoření – a morálka skromnosti a sebeuskrovňování;
- II. Morálka boje, soupeření, rozvoje síly – a morálka míru, smíření, shovívavosti;
- III. Morálka nejvyšších nebo nejtajnějších přání – a morálka tvrdých požadavků, proti nimž se vzpírá vlastní přirozenost;
- IV. Morálka autority, podřízení se poznaným a uznaným normám – morálka hledání nových norem a boje za ně;
- V. Morálka přítomnosti, utváření nejbližšího života – a morálka budoucnosti, vzdáleného, ideje, přičemž přítomnost je obětována ideji;
- VI. Morálka jednání, činného života – a morálka vytěžení hodnot a účasti na nich. (srov. Hartmann, 2002)

To, v čem lze nacházet etickou jednotu nebo jednotu v etice je v tázání se po dobru. Dobré lze vymezit jako to, co je v životě hodnotné nebo také jako říká Kohák, dobré je to, co je prospěšné životu.

Jak je možné, že v běžném diskursu jsme schopni, i přes výše uvedenou komplikovanost pojmu etika a mravnost, rozumět bez problému mravním slovům? Relativně neproblematické užívání mravních slov v běžném diskursu předpokládá, že máme jako předporozumění poměrně konzistentní a shodné vědění o významu mravních skutečností. (Anzenbacher, s. 13) Předporozumění je tvořeno několika prvky: mravní hodnocení, svědomí, dobrovolnost, odpovědnost, sociální zřetel, vlastní hodnota. (srov. Anzenbacher, s. 13 – 17).

My se budeme blíže věnovat odpovědnosti, jako jednoho z prvků, který se výrazně projevuje (nebo projevovat měl) právě v pomáhajících profesích.

4.1.1 Odpovědnost

Arno Anzenbacher (s. 15, 16) definuje odpovědnost velmi srozumitelným způsobem odkazujícím k etymologii slova: „Odpovědnost“ implikuje „odpověď“. Považujeme-li někoho za odpovědného za své jednání, pak to znamená (kromě hlediska svědomí a dobrovolnosti), že od něho očekáváme, že může rozumně odpovědět na otázku, proč jednal takto a ne jinak. Zde se Anzenbacher dostává i ke způsobu vnímání toho, co je dobré a zlé.

Aspekt odpovědnosti má tak dvě hlediska:

1. Ukazuje naše přesvědčení, že otázka, co je dobré a co je zlé, může být předmětem diskursu. O této otázce můžeme spolu rozumně hovořit. Z toho vyplývá, že určování dobra a zla se nemá dít iracionálně a nemá být pouze dílem soukromého názoru.
2. Mimoto se ukazuje, že to, co je špatné, nemorální, má vždycky nějaký charakter něčeho, co je proti rozumu.

Kutnohorská (s. 39) zdůrazňuje, že odpovědnost je velmi důležitý etický princip a aplikuje tuto thési do profese ošetrovatelské. Ošetrovatelská praxe zahrnuje vlastní péči a vztahy mezi sestrou pacientem. Tím, že sestra zvolila své povolání – tj. poskytovat ošetrovatelskou péči, vzala na sebe odpovědnost, že jí bude poskytovat v souladu se standardy praxe a s morálními hodnotami profese.

Z výše uvedených přístupů k vymezení odpovědnosti je zřejmé, že odpovědnost je akt individuálního rozhodnutí, činěného na základě vnímání kulturně a sociálně podmíněných vzorců chování a konfrontovaného s názory okolí, který se postupně stává trvalým postojem jedince.

Odpovědnost je centrálním principem jednání člověka v existenciální filosofii.

Jednotlivec je ten, kdo ručí za své činy. Být odpovědným znamená být nepochybným

autorem události nebo věci. (Sartre, in Yalom, s. 226) Filosofie existence tak klade na jedince plnou tíhu individuálního životního projektu. Uvědomovat si odpovědnost, znamená uvědomovat si, že vytvářím své vlastní já, svůj osud, životní úděl, své pocity a, pokud na to dojde, i své vlastní utrpení. (Yalom, s. 226) Pro naše zkoumání lidské odpovědnosti je důležitý postřeh M. Heideggera, který označoval jednotlivce jako Dasein (nikoli „já“ nebo „jeden“ nebo „ego“ nebo „člověk“) a měl pro to konkrétní důvod: přál si neustále zdůrazňovat duální povahu lidského bytí. Jednotlivec je „tam“ (da), ale rovněž vytváří to, co tam je. Ego je dva v jednom: empirické a transcendentní. Empirické ego je objektem ve světě, transcendentní je to, co je odpovědné za sebe a svět. (Yalom, s. 228)

Aplikujeme-li výše uvedené poznatky do oblasti pomáhajících profesí, zjistíme, že zde řešíme odpovědnost dvou subjektů. Zaprvé poskytovatelů služby, o nich jsme se již zmínili. Zadruhé klientů, ze kterých jejich potřebnost nesnímá odpovědnost za sebe sama, za svůj život, za okolí, které svým jednáním ovlivňuje. Problémy klientů však nelze jednoduše vyřešit konstatováním o jejich odpovědnosti. Jejich odpovědnost se stává částečnou odpovědností pečujících už proto, že klient často nedokáže svůj problém definovat. Yalom uvádí, že takový pacient si stěžuje, že mu v životě „něco“ chybí, že je odtržen od pocitů, že má pocit prázdnoty, nechuti do života, nebo že je vržen do proudu“. (Yalom, s. 232) Takový klient má tendenci vyhnout se odpovědnosti, popřít svoji odpovědnost, přenést svoji odpovědnost na druhého, v našem případě na pečujícího pracovníka. Ten se ocitá ve dvojitěm etickém tlaku. Z jedné strany je to odpovědnost za sebe sama, za své zdraví – tedy odpovědnost najít takový způsob jednání, který jej ochrání před přílišnou závislostí klienta, která sebou nese mj. riziko psychického vyhoření. Ze strany druhé je to odpovědnost za klientův stav, který od pečujícího pracovníka vyžaduje zejména najít správnou míru mezi přímou péčí o klienta a povinností vést ho k maximální míře soběstačnosti a sebeobslužnosti. Klientům v této jejich nelehké a často mezní životní situaci je nutné neustále zachovávat svobodu, která se v přímé péči projevuje tím, že umožníme klientovi rozhodovat o tom, co chce a ne pouze o tom co musí. Jen a pouze prostřednictvím svobody klientovy svobodné volby lze iniciovat odpovědné jednání a jím zase posilovat vůli. Jak často říkával Sartre, život člověka je tvořen rozhodnutími. Člověk se svou vůlí stává tím, kým je. (Yalom, s. 238)

Závěr

Závěrem lze uvést dvě citace současných odborníků na lékařskou etiku:

Etika je větví filosofie, která pokouší určovat, jak mohou být lidské aktivity hodnoceny jako správné nebo špatné. Je – li studium etiky aplikováno na profesní oblast, je nutné nejen diskutovat základní etické pozice, nýbrž také podstatu profese a okolnosti, za nichž se tato profese uskutečňuje. (Garret, in Munzarová, s. 15) Konat dobro a vyhýbat se zlu, je primum principum celé etiky. Všechny etické systémy, včetně etiky lékařské, musí začínat tímto určením, které znamená, že dobro musí být ohniskem i cílem jakékoliv teorie nebo profesní aktivity, která se prohlašuje za mravně obhajitelnou. (Pellegrino, in Munzarová, s. 15)

Otázky

1. Vyhledejte v literatuře další etické principy péče.

2. Porovnejte přístup k těmto principům u těchto autorů (Yalom, Kutnohorská, Goldmann; Cichá, Anzenbacher)

Literatura

ANZENBACHER, A. Úvod do etiky. Praha: Academia, 2001.

HONNETH, A. Sociální filosofie a postmoderní etika. Praha: Filosofia, 1996.

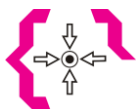
HARTMANN, N. Struktura etického fenoménu. Praha: Academia, 2002.

KUTNOHORSKÁ, E. Etika v ošetrovatelství. Praha: 2007.

TAYLOR, CH. Etika autenticity. Praha: Filosofia, 2001.

MUNZAROVÁ, M. Zdravotnická etika od A do Z. Praha: Grada, 2005.

5 Profesní etika pro pracovníky v pomáhajících profesích

Cíle

Zdůraznit silný etický rozměr pomáhajících profesí. Seznámit studenty se základními principy profese.

Časová náročnost

4 hodiny

Pojmy

zodpovědnost, dobřechinění, neškození, autonomie člověka, rolové chování

5.1 Principy přístupu ke klientům

Mravnost v sobě zahrnuje mravní jednání, chování a zvyky jednotlivců, mravní vědomí, citění a přesvědčení, mravní cíle, ideje, kodexy mravních hodnot a norem. Náročnost pomáhajících profesí je dána také etickými principy, které zvyšují tlak na sebekontrolu a citlivost ve vztahu k uživatelům služeb.

Zde lze vymezit 4 principy moderní vycházející z moderní lékařské etiky, a které plně platí i pro naše profese:

1. Princip neškození zakazuje ublížit, poškodit nebo dokonce usmrtit. Důležité je především neškodit a eliminovat situace, kdy by mohlo dojít k nezamýšlenému poškození klienta.
2. Princip dobřechinění představuje pozitivní dimenzi neškození: předcházet poškození, odstraňovat je a současně podporovat dobro, tzn. tělesnou a duševní pohodu a veškerý prospěch pro nemocného, vč. pomoci při uskutečňování jeho vlastních plánů. Je jisté, že zde mohou být určitá omezení, např. možné riziko poškození sebe samého, které je nutno zvážit také vzhledem k profesní povinnosti péče.
3. Respekt k autonomii, tzn. respekt ke stavu nezávislého, samostatného jednání, bez zevního ovlivnění. Každý člověk je nejlepším soudcem svých vlastních záměrů a zájmů. V kontextu naší práce se především jedná o právo na sebeurčení našich klientů, doloženého informovaným souhlasem s veškerým děním.
4. Princip spravedlnosti má souvislost především s rozdělováním prostředků, dobra i zátěže a služeb.
2 hlavní formy uplatňování tohoto principu:
 - srovnání potřeb jednotlivců nebo skupin lidí v případě omezených zdrojů
 - pomocí určitého klíče bez porovnávání stupně potřebnosti

Role pracovníků v pomáhajících (sociálních) službách

Pracovníci v pomáhajících profesích mají zcela zvláštní (srovnatelné pouze se zdravotníky) obecné i kulturně specifické kompetence, které jim umožňují pochopit své klienty. Ať už jejich charakterové vlastnosti, temperament, tak prostředí, ze kterého pocházejí a lépe tak reagovat na jejich potřeby popř. přání.

Zde je velmi důležité pochopit svoji roli ve společenském systému obecně, tak v systému péče o klienty.

Základní funkcí profese je pomáhat lidem, kteří nejsou schopni (nebo tuto schopnost postupně ztrácejí) efektivně provádět činnosti týkající se zdraví a jeho ochrany, základních psychosociálních a kulturních potřeb.

Role pracovníků v sociálních službách prodělala v minulosti složitý vývoj, ale v podstatě se mění i dnes. Cíl - dosažení a udržení standardů vyvolaných zvýšeným zájmem o komplexnost péče o široké spektrum uživatelů sociálních služeb, vyžaduje nové dovednosti. Jde o širší spektrum dovedností, a to zejména ve vztahu k sociálním problémům, nemoci a zdraví, k sociální zařaditelnosti klientů.

VZORY „ROLOVÉHO“ CHOVÁNÍ PRACOVNÍKŮ V POMÁHAJÍCÍCH PROFESÍCH:

- o Funkční specifika
- o univerzalizmus;
- o kolektivní orientace;
- o emocionální neutralita.

Pracovník v pomáhajících profesích musí být připraven aktivovat následující činnosti, i když je momentálně nepotřebuje pro výkon té role, kterou právě zastává. Jde o dílčí role v následujících oblastech:

- ošetřovatelsko-pečovatelská
- expresivní
- výchovná
- technická
- poradenství (rodina, veřejnost)
- podpora a výchova ke zdraví
- organizace a administrativa

Realizace role sociální(-ho) pracovníce (pracovníka) ztěžuje to, že je svou povahou **vnitřně konfliktní**.

Jsou sice stanoveny jednotné a přesné normy, ale sociální pracovníci je musí uplatňovat v jedinečných situacích.

U sociálních pracovníků je rolová adaptace zvláště obtížná. To znamená, že jsou zásadně aktivovatelní vůči každému, který potřebuje pomoc, jsou schopni zanedbávat vlastní zájmy a schopni sebezapření.

Není jednoduché osvojit si **emocionální neutralitu**, která se nechápe jako nepřítomnost citů, ale jako ovládnutí citů.

Souhrn

Práce v pomáhajících profesích je založena na altruismu, na schopnosti empatie, na dodržování norem na základě hluboké úcty k člověku.

Literatura

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003.

MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od A do Z*. Praha: Grada, 2005.